

RAAP-NOTITIE 4243

Plangebied Groeneweg/Homaat te Westerbork

Gemeente Midden-Drenthe

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek
en verkennend booronderzoek

Archeologisch Adviesbureau

4000 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Midden-Drenthe

Titel: Plangebied Groeneweg/Homaat te Westerbork, gemeente Midden-Drenthe; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek

Status: eindversie

Datum: 27 juni 2012

Auteurs: *drs. J.E.A. Jans & D. van den Berg*

Projectcode: MDGR

Bestandsnaam: NO4243_MDGR.doc

Projectleider: drs. J.E.A. Jans

Projectmedewerkers: D. van den Berg & T.M. Perger

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 52181

Autorisatie: dr. G. Aalbersberg

Bevoegde overheid: gemeente Midden-Drenthe

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2012

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Midden-Drenthe
- *onderzoekskader*: bestemmingsplanprocedure ten behoeve van de realisatie van een MFA (multifunctionele accommodatie).
- *datum veldonderzoek*: juni 2012
- *locatie*:
 - *ligging*: het plangebied ligt aan de noordoostkant van Westerbork, ten noorden van de Groeneweg en ten oosten van de Homaat (zie figuur 1).
 - *provincie*: Drenthe
 - *gemeente*: Midden-Drenthe
 - *plaats*: Westerbork
 - *oppervlakte plangebied*: circa 2,7 hectare
 - *kaartblad topografische kaart Nederland, schaal 1:25.000*: 17B
 - *centrumcoördinaten (X/Y)*: 237.223/541.657
- *afbakening onderzoekszone*: straal van 300 m rondom het plangebied
- *ARCHIS-vondstmeldingsnummer*: niet van toepassing
- *ARCHIS-waarnemingsnummer*: niet van toepassing
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 52181
- *documentatie*: de documentatie van het project wordt bij RAAP bewaard onder de projectcode MDGR en wordt binnen een termijn van twee jaar overgedragen aan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied zijn bodemingrepen gepland die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. Ten behoeve van de bestemmingsplanprocedure is daarom op basis van de richtlijnen van de gemeente Midden-Drenthe een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd. De doelstelling van het onderzoek is het vaststellen van de archeologische waarde van het plangebied. Hiertoe is inzicht in de bodemopbouw en de gaafheid ervan van belang en dient te worden onderzocht of in het terrein archeologische resten aanwezig zijn.

1.3 Onderzoeksvragen

1. Zijn de archeologisch relevante niveaus intact?
2. Heeft dat gevolgen voor de archeologische verwachting?
3. Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingen?
4. Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk?

1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)			1795
Nieuwe tijd	B		1650
		A	1500
Middeleeuwen	Laat		1250
		Vol	1050
	Vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch laat	525
		Merovingisch vroeg	450
Romeinse tijd	Laat		270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2010

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiervoor worden verschillende bronnen gebruikt (zie literatuurlijst). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2.2 Geomorfologie en bodem

- *bodem volgens bodemkaart*: haarpodzolgronden met leemarm en zwak lemig fijn zand (Stiboka, 1978: code Hd21).
- *geomorfologie (ontleend aan ARCHIS)*: het westelijke deel van het plangebied is niet gekarteerd (bebouwing). Het noordelijke deel bestaat uit een dekzandrug al dan niet met oud bouwlanddek (code 4K14) en ten zuiden hiervan bevindt zich hooggelegen grondmorene al dan niet met welvingen (code 3L2a).

2.3 Archeologische gegevens

- *bekende archeologische vindplaatsen volgens het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS2) in een straal van 300 m rond het plangebied*: zie tabel 2

Waarnemingsnr.	complextyp	datering	opmerking
300339	onbekend	Nieuwe tijd (16e eeuw)	Jacobakan (niet geheel compleet), circa 220 m ten zuidoosten van het plangebied

Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.

2.4 Historische situatie

Voor het onderzoek naar de historische situatie is gebruik gemaakt van de Kadastrale Minuut uit het begin van de 19e eeuw (<http://watwaswaar.nl>) en diverse historische kaarten (zie literatuurlijst).

- *historisch gebruik*: het plangebied is tot het eind van de 20e eeuw onbebouwd gebleven. Op de kadastrale minuut van 1811-1832 (sectie D, blad 2) is het plangebied grotendeels in gebruik als akkerland. Alleen het westelijke deel bevindt zich nog in een onontgonnen heideveld. Ten zuiden van het plangebied bevindt zich de 'Roesing Kamp', ten noordoosten de 'Noorder Es' en ten zuidoosten de 'Westerborker Brink'. Ook op de topografische kaart uit het begin van de 20e eeuw maakt het meest westelijke deel van het plangebied nog deel uit van een groot onontgonnen heideveld (Hooima Veld). Ten oosten hiervan wordt het plangebied doorsneden door enkele wegen of paden. In de loop van de 20e eeuw wordt ook het westelijke deel van het plangebied in gebruik genomen als akkerland. Tussen 1975 en 1988 is in het plangebied een kassencomplex gebouwd. Dit complex beslaat een groot deel van het te onderzoeken gebied.

- *consequentie voor de archeologie*: door ontginningen, agrarisch gebruik en de bouw van een kassencomplex is het mogelijk dat in het plangebied verstoringen hebben plaatsgevonden. Of en in welke mate dit is gebeurd, is onbekend.

2.5 Huidige en toekomstige situatie

- *huidig gebruik*: braakliggend grasveld
- *toekomstig gebruik*: in het plangebied wordt een multifunctionele accommodatie gerealiseerd. Naast een multifunctioneel centrum wordt een gebied voor maatschappelijke doeleinden ingericht en wordt een 25 m brede groene zone aangelegd.
- *consequentie voor de archeologie*: het huidige gebruik heeft vermoedelijk geen invloed op de in het gebied verwachte archeologische resten. Het toekomstige gebruik zal in ieder geval plaatselijk tot verstoring van de bodem en eventueel aanwezige archeologische resten leiden.

2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting/advies

- *archeologische verwachting*: volgens de verwachtings- en beleidskaart buitengebied gemeente Midden-Drenthe (Marinelli & Tolsma, 2009) ligt het plangebied in een zone met een hoge tot middelhoge verwachting voor archeologische vindplaatsen. De archeologische verwachtings- en beleidskaart is in 2012 geactualiseerd. Voor het plangebied is de archeologische verwachting hetzelfde gebleven, namelijk middelhoog tot hoog.
- *gespecificeerde archeologische verwachting*: op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kunnen in het plangebied archeologische resten uit de periode Steentijd t/m Nieuwe tijd voorkomen. Eventuele resten worden verwacht in de top van het dekzand. Het plangebied bevindt zich tussen een aantal essen. Mogelijk strekt één van deze essen zich uit in het plangebied. In een esdek kunnen archeologische waarden aanwezig zijn, maar het belang van essen ligt vooral in het feit dat ze oudere archeologisch interessante niveaus afdekken en beschermen tegen bodemingrepen. Eventuele archeologische resten in de top van het dekzand zullen daarvoor goed bewaard zijn gebleven.
- *archeologisch advies*: volgens de (geactualiseerde) verwachtings- en beleidskaart buitengebied gemeente Midden-Drenthe geldt een onderzoeksverplichting voor zones met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting als de oppervlakte van de bodemingrepen groter is dan 1000 m². In dit plangebied van circa 2,7 ha zal daarom in eerste instantie een bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek moeten plaatsvinden. Bij een verkennend booronderzoek worden zes boringen per ha gezet. Indien blijkt dat het bodemprofiel intact is, dan dient een karterend booronderzoek uitgevoerd te worden. Hierbij moeten 20 megaboringen (Edelmanboor met een doorsnede van 15 cm) per ha worden gezet. Op grond van de gespecificeerde archeologische verwachting is niet van afgeweken van dit archeologisch advies.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

- *positie boringen*: in een driehoeksgrid van 40 x 50 m
- *gebruikt boormateriaal*: gutsboor (diameter 2 cm)
- *totaal aantal boringen*: 17
- *minimaal geboorde diepte*: 0,6 m -Mv
- *maximaal geboorde diepte*: 1,4 m -Mv
- *boorbeschrijvingen*: lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989).
De uitgebreide boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel) zijn opgenomen in bijlage 1.
- *X-/Y-coördinaten boringen gemeten met*: meetlinten

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Beschrijving laagopeenvolging (lithologisch) en interpretatie (lithogenetisch): de laagopeenvolging in het plangebied wordt van boven naar beneden beschreven. De toplaag bestaat uit een 0,45 tot 1,25 m dikke bouwvoor/recent verstoorde laag (overwegend bruingrijs of geel, zwak siltig, matig fijn zand met bruine en gele zandbrokken). In deze laag is in enkele boringen recent baksteenpuin en asfalt aangetroffen. Dit materiaal is niet verzameld. Onder de bouwvoor/recent verstoorde laag bevindt zich dekzand (geelbruin tot witgeel, zwak siltig, matig fijn zand, soms met ijzervlekken). Er zijn geen esdekken of intacte podzolbodems aangetroffen; de top van het dekzand is niet meer intact.

Archeologie

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van (grottere) archeologisch nederzettingen ontbreken.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

In deze paragraaf worden de conclusies gegeven in de vorm van de antwoorden op onderzoeksvragen (zie § 1.3).

1. *Zijn de archeologisch relevante niveaus intact?*

Uit het bureauonderzoek blijkt dat de top van het dekzand en een eventueel esdek de archeologisch relevante niveaus in het plangebied zijn. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodem gemiddeld tot 0,8 m -Mv verstoord is. De top van het dekzand en daarmee het archeologisch relevante niveau is niet meer intact. Een esdek is niet aangetroffen.

2. *Heeft dat gevolgen voor de archeologische verwachting?*

Voor het plangebied gold een hoge tot middelhoge archeologische verwachting. Vanwege het ontbreken van een intact archeologisch relevant niveau kan worden geconcludeerd dat de kans op de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied laag is.

3. *Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingen?*

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingen ontbreken.

4. *Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk?*

Zie § 4.2.

4.2 Aanbevelingen

De resultaten van onderhavig onderzoek geven geen aanleiding om archeologische maatregelen (planaanpassing, vervolgonderzoek, etc.) aan te bevelen.

Indien bij de graafwerkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen, dient dit conform artikel 53 van de Monumentenwet gemeld te worden bij de gemeente (de heer S. van Veen, 0593-539221) en de provinciaal archeoloog (de heer W. van der Sanden, 0592-365220/06-22662601).

Literatuur

- Kuiper, M (auteur), R. Kersbergen (samenst.),** 2006. *Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965*. Landsmeer.
- Marinelli, M.G. & J. Tolsma,** 2009 (geactualiseerd in 2012). *Archeologische verwachtings- en beleidskaart buitengebied gemeente Midden-Drenthe*. Oranjewoud, Heerenveen.
- Nederlands Normalisatie-instituut,** 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Pater, B.C. de, B. Schoenmaker e.a.,** 2005. *Grote atlas van Nederland 1930-1950: comprehensive atlas of the Netherlands 1930-1950*. Asia Maior, Zierikzee
- Robas Producties,** 1990. *Historische Atlas Drenthe. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Stiboka,** 1978. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 17 West Emmen*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Versfelt, H.J.,** 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Versfelt, H.J.,** 2004. *Kaarten van Drenthe 1500-1900*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Versfelt, H.J. & M. Schoor,** 2001. *De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Versfelt, H.J. & M. Schoor,** 2005. *De Atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties,** 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 2: Noord-Nederland 1851-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Boorpuntenkaart.

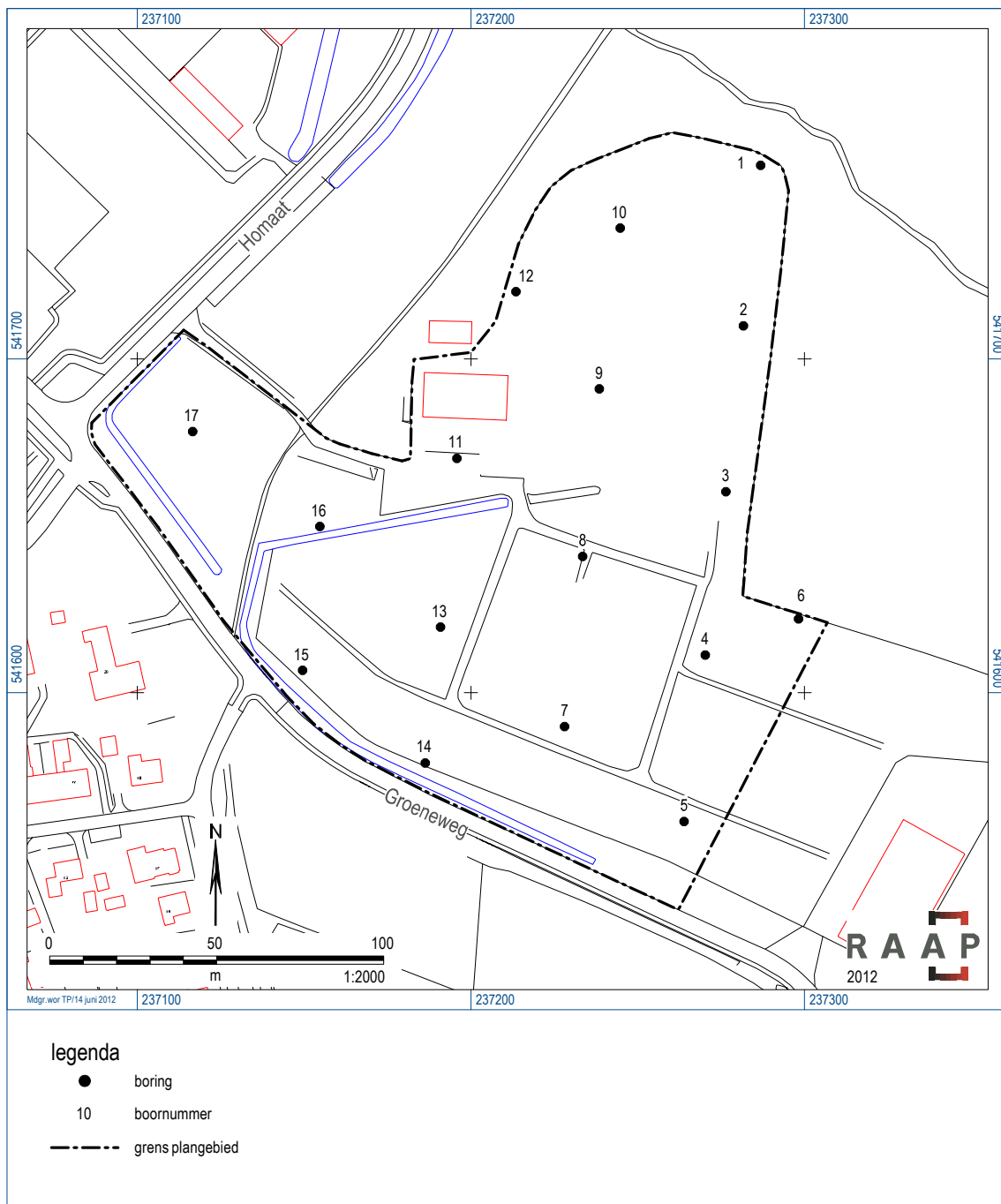
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel)

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Boorpuntenkaart.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel)

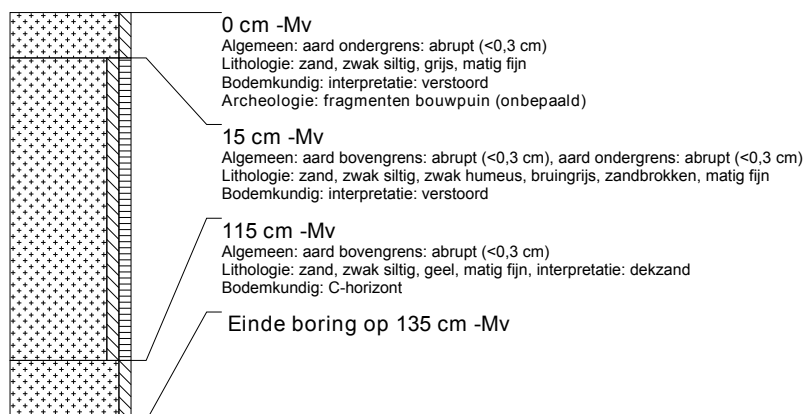
boring: MDGR-1

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

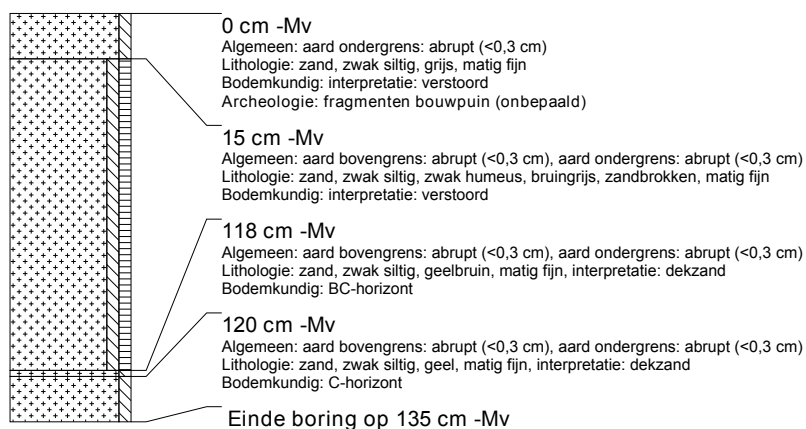
boring: MDGR-2

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

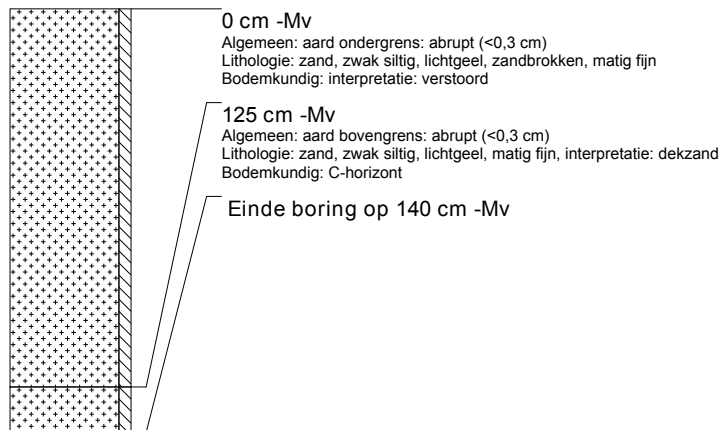
boring: MDGR-3

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

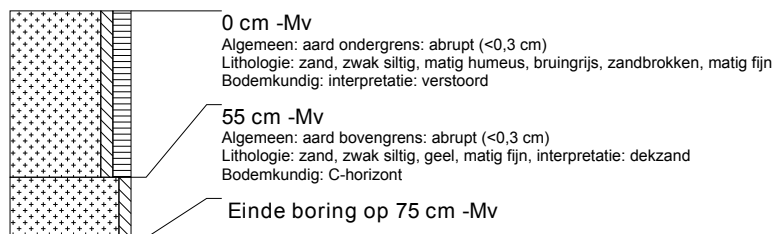
boring: MDGR-4

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-5

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-6

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

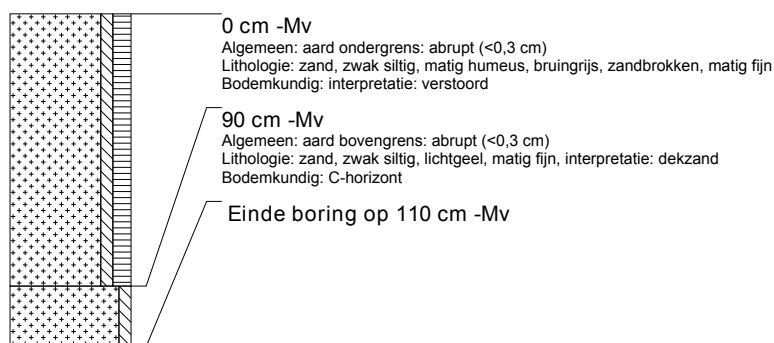
boring: MDGR-7

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

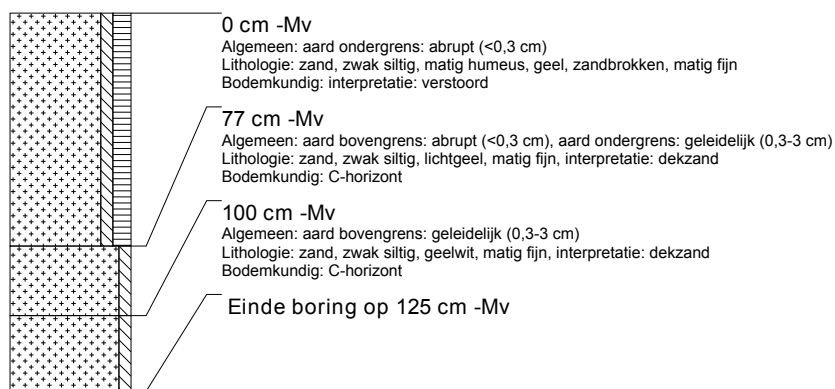
boring: MDGR-8

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

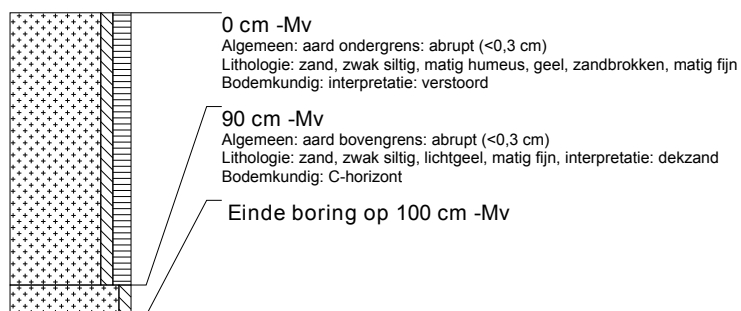
boring: MDGR-9

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-10

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-11

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-12

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-13

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-14

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-15

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-16

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

boring: MDGR-17

beschrijver: JJ, datum: 7-6-2012, kaartblad: 17B, boortype: zandguts-2 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Drenthe, gemeente: Midden-Drenthe, plaatsnaam: Westerbork, opdrachtgever: Gemeente Midden-Drenthe, uitvoerder: RAAP Noord

